

Zein da Gabonetako tradizioen jatorria?

Zein da Gabonetako tradizioen jatorria? Garai horietako kristau zentzua berreskuratzeko, baliagarria izan daiteke zuhaitza edo jaiotza bezalako ohituren jatorria ezagutzea.

2024 Abe 31

Abendu garaiko koroa

Abendu koroa landare-adarrak dituzten lau kandelak osatzen dute,

eta Gabonen aurreko lau asteetan
banan-banan pizten dira.

Abendu koroak iparraldeko herrien
kristautasunaren aurreko ohituretan
ditu sustraiak, IV. eta VI. mendeen
artean. Abenduko hotz eta
iluntasunean, adar berdezko koroak
bildu eta suak pizten zituzten
udaberriaren etorrerako itxaropen-
seinale gisa.

XVI. mendean, alemaniar katoliko
eta protestanteak sinbolo hau
erabiltzen hasi ziren Abendu
garaian: ohitura primitibo haiek
orain Egia gorena adieraz zezakeen
benetako hazi bat zuten, Jesus etorri
den Argia dela, gurekin dagoela eta
loriaz etorriko dela. Kandlek
argiaren etorrera aurreratzen dute
Gabonetan: Jesukristo.

Koroo sinboloz beteta dago: argiak
salbazioa gogorarazten du; berdeak,
bizitza; forma biribila, betikotasuna,
etab.

Data: abenduaren 25a

Hasiera batean, Kristoren ondorengo I. eta II. mendeetan, kristauek ez zuten Jesusen jaiotza ospatzen.

Bazekiten noiz hil zen Pazko Juduan, baina ez noiz jaio zen. Hala ere, III. mendean, Kristoren Jaiotzaren jaia abenduaren 25ean Elizak, oraindik klandestinoak, ospatzen zuela adierazten duten lehen testigantzak daude.

Beste kasu batzuetan bezala, lehen kristauek jai paganoak aprobetxatu zituzten beren fedea ospatzeko.

Gabonen kasuan, abenduaren 25 inguruan kristautasunaren aurreko zibilizazioek neguko solstizioa ospatzen zuten, non argia berriro itzultzen zen eta ilunpea amaitzen zen. Hotz eta gau luzeen garaia bada ere, badakigu bizitza berriro hasten dela.

Bestalde, erromatarrek abenduaren 17tik 24ra Saturnalia ospatzen zuten,

Saturno jainkoari eskainitako jaiak.
Inperioaren garaian, I. eta II.
mendeetatik aurrera, abenduaren
25a "Eguzki garaiezinaren" jaiotze
eguna bezala ezarri zen, jaioberri
batek irudikatzen zuen jainkotasuna.
Festa eguna zen, inork ez zuen lanik
egiten, esklaboek ere jai zuten.

Laster, kristau erromatarren
komunitate handiak -arteak
klandestinitatean bizi zirenak-
Erromako gizartean hain ospatua
zen data hori baliatu zuen Jesusen
jaiotza ospatzeko, data ezagutzen ez
zutelarik.

Gabonetako ospakizun liturgikoaren
zabalkundea azkarra izan zen.
Dioklezianoren jazarpenen ondoren,
354an, Kristoren jaiotza data ofiziala
ezarri zen. V. mendean Gabonak jai
unibertsalak zirela esan daiteke,
garai hartan eliza ez baitzegoen
banatuta.

Ipar Europako herriek ere solstizioaren inguruko jai batzuk ospatzen zituzten, Thor, Odin edo Yule bezalako jainkoen ohoretan. Hori dela eta, ebanjelizatzaileei ez zitzaien kostatu jai paganoak Gabonetara egokitzea.

Oilarraren meza

V. mendean, Sixto III .a Aita Santuak Erroman gauerdian "mox ut gallus cantaverit" ("oilarrak kantatzen duen heinean") gaueko esnaldia ospatzeko ohitura ezarri zuen.

Meza "ad praeseptum" ("askaren ondoan") izeneko oratorio txiki batean ematen zen, San Pedroren Basilika paleokristauaren aldare nagusiaren atzean.

Gau Santu honetako Eukaristia ospakizuna, momentuko eta presazko poztasunerako gonbidapenagaz hasten da: "Poztu gaitezen denok Jaungoikoan – diote

liturgiako testuek –, gure Salbatzailea munduan jaio dalako".

Eguberrietako eguraldi liturgikoa Jaunaren Bataioaren igandera arte luzatzen da, Epifaniaren egunaren ondorengo igandera arte.

Jaiotzak

Jaiotza bat Jesusen Jaiotzaren misterioaren etxeko irudikapena da. Ohitura 1223ko Gabonetan sortu zen, Italian, San Frantzisko Asiskoak Mezan parte hartu zuenean, Greccioko kobazulo baten barruan. Bertan, Honorio III .a Aita Santuari baimena eskatu ondoren, aska bat jarri zuen, Jesus Haurraren harrizko irudi batekin eta idi batekin eta asto bizi batekin.

Greccioreen antzezpen hau Natibitatearen gurtza zabaltzeko aparteko fenomeno baten abiapuntua izan zen. XIII. mendetik aurrera, jaiotzak Italian zehar zabaldu ziren.

Fraide frantziskotarrek fundatzailea imitatu zuten European irekitako komentuetako elizetan. Ohitura hau Europa osoan zehar hedatu zen XIV eta XV. mendeetan.

Gaur egun, jaiotzak arrakasta handia du batez ere Italian, Espainian eta Hispanoamerikan. Frantzian, Gabonetako manifestazioak debekatu zituzten Frantziako Iraultzaren ondoren, Proventza inguruan indar handiz sortu ziren.

Komunitate protestanteek ere, nahiz eta jaiotzak ez egin etxeetan, "jaiotza bizidunak" irudikatzeko tradizioari eusten diote, haurrekin.

Gabonetako zuhaitza

Kristautasunaren aurreko beste tradizio bat da, esanahi kristaua hartu duena. Tradizio askok, denak jatorri eskandinaviarrekoak, Gabonetako zuhaitzaren ohitura aldarrikatzen dute, baina bat ere ez

da fidagarria, eta, beraz, bere
jatorria galdu egiten da garaiko
gauean.

Erdialdeko Europako eta
Eskandinaviako antzinako biztanleek
sokratutzat jotzen zituzten
zuhaitzak. Horrela, neguko
solstizioaren garaian, basoko
zuhaitzik garaiena eta ahaltsuena
argiz eta fruituz (sagarrez, adibidez)
apaintzen zuten, beren sustraiak
jainkoen erresumara iristen
zirelakoan, Thor eta Odin zeuden
lekura.

Tradizioaren arabera, kristautasunak
irakurketa sakonagoa eman zion
ohitura horri. Kontatzen da San
Bonifaziok, VII. eta VIII. mendeen
artean Erdialdeko Europa
ebanjelizatu zuen apaiz ingelesak,
izeiaren triangelu-formarekin
azaltzen zuela Hirutasunaren
misterioa: fruituak Espiritu
Santuaren dohainak izango ziren

(Jainkoak gizakiei egindako opariak);
izarra Kristoren argia izango zen,
Jainkoaren argia, munduaren argia;
eta enborra, berriz, erraz pareka
daiteke kristau tradizioarekin, bere
katekesian ere zuhaitz asko
erabiltzen baititu: Paradisuko
zuhaitza, Ongiaren eta Gaizkiaren
Zientziarena, Jeseren zuhaitza,
gurutzea egin zuen egur santua...

XV. mendetik aurrera fededunak
beren etxeetan zuhaitzak jartzen
hasi ziren. Erreforma
protestantearekin – jaiotza eta San
Nikolas tradizioak ezabatzen dituen
–, zuhaitzak protagonismo handiagoa
hartzen du iparraldeko herrialde
askotan. Bere oinetan, haurrek Jesus
Haurrak zekartzan opariak aurkitzen
dituzte.

Zuhaitzaren arrakasta anglosaxoia
Victoria erreginari zor zaio, 1830ean
errege jauregian ezarri eta ohitura
erresuma osora zabaldu zuena.

1848an, Gabonak zoriondu ere egin zituen errege-familiaren irudi batekin zuhaitzaren aurrean, eta horrek AEBn ere zabaltzen lagundu zuen.

Zuhaitza protestanteen munduan hedatu zenez, tradizio horri garrantzi gutxiago eman zitzaion herrialde katolikoetan, batez ere Europako hegoaldean. Duela gutxi, Europa erdialdeko bi aita santurekin, Gabonetako zuhaitzaren ohiturak bere garrantzia berreskuratu du.

1982an jarri zen lehen aldiz zuhaitz bat San Pedro plazan: "Zer esan nahi du zuhaitz honek? – galdetzen zuen Joan Paulo II .ak –. Eta uste dut bizitzaren zuhaitzaren sinboloa dela, Genesiaren liburuan aipatzen den eta Kristoren ondoan gizateriaren lurrean landatu den zuhaitz hura (...). Gero, Kristok mundura etorri zenean, bizitzaren zuhaitza berriro landatu zuen El bidez, eta orain hazi

egiten da El y madura en la cruz
lanarekin (...). Esan behar dizuet —
aitortu zuen — nik neuk, zenbait urte
izan arren, ezinegonez itxaroten
dudala Gabonak noiz iritsiko diren,
zuhaitz txiki hau nire logeletara
ekartzeko. Horrek guztiak esanahi
izugarria du, adinak gainditzen
dituena... ".

Gabonetako opariak

Gabon-opari harremana oso
aspaldikoa da. Hasiera-hasieratik,
Jaungoikoaren semearen jaiotzak
eragindako poztasuna pertsona
maitatuei modu materialean
transmititzeko modua izan da egun
hauetako oparia.

XIX. mendera arte, klase ertainetatik
eta burgesiatik sortu zen ideia ez zen
orokortu. Errege Magoak, Jesus
Haurra, Santa Claus edo Aita Noel,
Befana, Olentzero, Caga Tiò...
Gabonetan haurrei opariak ekartzen
dizkieten pertsonaiak dira. Baina

pertsonaia horietako askok historia luzea dute. Bi izango ditugu.

Errege Magoak

Errege Magoen garrantzia nagusiki erlijiosoa da: haiek dira Epifaniaren protagonistak, hau da, Jainkoak gizaki guztiei, lurreko herri guztiei egiten dien agerpenaren protagonistak.

Itun Zaharrean (Errege eta Isaiasen liburua) iragarrita zeuden eta San Mateok "Ekialdeko magoak" bezala deskribatzen ditu. Hiru eta errege izatea azkar sendotu zen tradizioa da, Origenesek, II. mendeko teologoak, erakusten duen bezala.

Seguraski Babiloniako apaizak ziren, Zoroastroren gurtzakoak, astrologian zihardutenak.

V. mendean, Leon Handiak errege kopurua hirutan finkatu zuen, horrela hiru giza arrazak irudikatuz:

semitikoa, errege gazteak
ordezkatua; kamitikoa, errege
beltzak ordezkatua; eta jafetikoa,
errege zaharrenak ordezkatua. XV.
mendean, lur berriak aurkitu
zituztenean, behin betiko
ezaugarriak hartu zituzten.

Historian zehar hainbat izen jaso
dituzte, hala nola Magde, Galgalath
eta Serakin; Appellicon, Amerin eta
Damascon; edo Ator, Sater eta
Paratoras. Meltxor, Gaspar eta
Baltasar izenak lehen aldiz agertzen
dira VII. mendeko pergamino batean.

Errege magoen gorpuzkiak, Santa
Elenak Saban aurkitu ondoren,
Europa osoan zehar lekuz aldatze
asaldatua bizi izan zuten, azkenean
Koloniako katedralean pausatu ziren
arte.

Noel

San Nikolas IV. mendean egungo
Turkian bizi izan zen gotzain

kristaua izan zen. Mirari asko egin zituen arren, ezagunenak kontatzen du istripu tragiko bat izan zuten hiru haur hil zituela. Horregatik, bere figura beti egon da haurrei lotuta. Haren debozioak iraun du eliza katolikoan zein ortodoxoan. Laster, hurrek Gabonetan jasotzen zituzten opariekin lotu zen santua.

Egungo irudia Sinterklaas holandarraren eta AEBra iritsitako Eskandinaviako tradizioen nahasketa bat da. Bere jatorria 1822ko gaubatean sortu zen, Clément C. Moore artzain protestanteak Santa Claus pertsonaia sortu zuenean.

Abenduaren 24an, arratsaldean, emazteak ikusi zuen afaritarako gauza batzuk falta zitzaizkiola, eta horiek erostera joateko eskatu zion senarrari. Itzuli zenean, Clement Jan Duychinck zaindariaekin entretenitu zen pixka batean: holandar lodi eta efusiboa, bere

lurraldeko Gabonetako tradizioak
kontatzeko gogoa zuena, bereziki
Sinterklaas (Santa Claus)
delakoarekin lotutako ohiturak.

Etxean, Moore doktoreak, emakumea
afaria prestatzen ari zen bitartean,
poema bat idatzi zuen bere hiru
alabentzat, San Nikolasek egindako
bisita kontatuz. Deskribatu zuen
irudia Duychinckena bera zen: gizon
adeitsua, gizona, begi distiratsuak,
sudur gorria eta masail gorriztak
zituen, pipa eta "ho, ho, ho" esaten
zuen. Pertsonaiak San Nikolas izena
zuen arren, ez zuen zerikusirik San
Nikolas gotzainarekin.

(*) Historian doktorea den M.
Narbonak idatzitako artikulua.

gabonetako-tradizioen-jatorria/ (2025
Abu 8)